

Gebiedsproces

Aldeboarn is pionieren

Voor het Nationaal Programma Landelijk Gebied verwacht de Nederlandse overheid veel van lokale gebiedsprocessen. In Aldeboarn-De Deelen loopt al zes jaar zo'n proces. Langzaam maar zeker wordt de invulling concreter. 'Wij zijn bezig het wiel uit te vinden. Andere gebieden kunnen daarvan profiteren', stelt projectleider Lenneke Büller.

TEKST WICHERT KOOPMAN

De Veenweidevisie van de provincie Friesland. Dat is waarmee eind 2016 het gebiedsproces startte in Aldeboarn-De Deelen, een veenweidegebied van 5300 hectare, waarvan ongeveer 4000 hectare landbouw en 1000 hectare natuur in het midden van Friesland. In het gebied zijn nu 68 agrarische ondernemers actief, met name melkveehouders en enkele paarden- en vleesveeouders. 'De Veenweidevisie van de provincie was nog enkel gericht op het beperken van bodemdaling door verhoging van het waterpeil. Aldeboarn-De Deelen werd daarbij aangewezen als "kansrijk gebied". Dat wil zeggen dat bestuurders hier mogelijkheden zagen om peilverhoging te combineren met het versterken van de natuur en de bescherming van weidevogels', vertelt Lenneke Büller. Toen de visie uitkwam, was ze als projectcoördinator werkzaam voor burgerorganisatie Stichting Beekdallandschap Koningdiep-De Nije Boarn. Het Koningsdiep, ofwel Boarn, is het riviertje dat het gebied Aldeboarn-De Deelen doorkruist.

Burgerstichting en boerencoöperatie

'Dat de provincie dit gebied als kansrijk had aangewezen zag onze stichting als een kans om onze ambities – het economisch, ecologisch en sociaal versterken van het stroomdal van het Koningsdiep – te verwezenlijken', legt Büller uit. 'Maar als we echt iets willen bereiken, dan kan dat alleen samen met boeren, beseften we direct. Zij zijn immers de gebruikers en eigenaren van de grond. Daarom hebben we contact gezocht met Gebiedscoöperatie It Lege Midden, een collectief van zeven agrarische natuurverenigingen, waarvan een aantal ook werkzaam is in dit gebied', vertelt ze.

Het feit dat de stichting voor samenwerking aanklopte bij It Lege Midden, zorgde bij een aantal boeren in eerste instantie voor best wat opgetrokken wenkbrouwen. 'We hebben even aan elkaar moeten

wennen', herinnert Büller zich. 'Maar in ons stichtingsbestuur zitten mensen met verstand van zaken en een goed netwerk en dat wekte vertrouwen. Daarbij, de gebiedscoöperatie wilde ook actief aan de slag met deze ingrijpende opgave voor boeren en zag dat we elkaar konden versterken door samen te werken.' De samenwerking tussen stichting en coöperatie markeerde de start van het gebiedsproces in Aldeboarn-De Deelen. Büller werd aangewezen als organisator.

Aan het roer in plaats van kop in het zand

Bodemdaling beperken is inmiddels al lang niet meer de enige opgave voor agrarische ondernemers in het veenweidegebied. In het Friese Veenweideprogramma, dat in 2021 werd vastgesteld, kwamen er drie opgaven bij: CO₂-uitstoot beperken – veen dat oxideert stoot CO₂ uit – een robuust klimaatbestendig watersysteem inrichten en perspectief realiseren voor de landbouw. Vorig jaar heeft het Rijk deze opgaven nog verder aangescherpt. Bovendien speelt natuurlijk ook in Aldeboarn-De Deelen de stikstofproblematiek.

'Je kunt al deze opgaven zien als bedreigingen en je kop ervoor in het zand steken, maar daarmee gaan ze niet van tafel', stelt Büller met overtuiging. 'Dan kun je maar beter zelf initiatief nemen en de kans pakken om invloed uit te oefenen op de ontwikkeling van je eigen woon- en werkgebied', verwoordt ze de drijfveren van de betrokkenen bij het gebiedsproces.

'Nee, niet alle boeren zijn enthousiast over waar we mee bezig zijn. Sommigen vinden het een gruwel', erkent Büller. 'Het realiseren van alle opgaven zal ook niet lukken zonder pijnlijke keuzes te maken', weet de projectleider. 'Maar wij proberen vooral te denken vanuit kansen voor het gebied. Ons doel is om de vitaliteit van het gebied te versterken, economisch, ecologisch en sociaal. Daarbij is langetermijn-

Lenneke Büller, projectleider:

‘Opgaven verdwijnen niet als je de kop in het zand steekt. Dan kun je maar beter zorgen dat je invloed hebt’

perspectief voor boerenbedrijven, als economische dragers van het buitengebied, natuurlijk cruciaal.’ Het zou volgens Büller dom zijn om alles op alles te zetten om de CO₂-uitstoot te reduceren, als zich daarna weer andere knelpunten aandienen. ‘Vandaar dat we vanaf het begin inzetten op een integrale aanpak: biodiversiteit, landschap, natuur, energietransitie, recreatie en toerisme, bebouwing, we nemen het allemaal mee’, vertelt ze. ‘Want als jonge mensen hier vertrekken omdat ze geen huis kunnen kopen, krijgen de scholen en verenigingen in de dorpen het ook moeilijk en komt de leefbaarheid onder druk te staan.’

Boeren in iedere werkgroep

In 2021 heeft Gedeputeerde Staten van Friesland de Gebiedscommissie Aldeboarn-De Deelen geïnstalleerd, met als opdracht: het ontwikkelen van een ontwerp integraal gebiedsplan. De boeren in het gebied, Plaatselijk Belang Aldeboarn, de recreatie-ondernemers, de vogelwachters, de terreinbeherende organisaties, gemeentes, waterschap, provincie, ze zijn allemaal vertegenwoordigd in de commissie. Ook het ministerie van LNV is aange-

sloten, omdat Aldeboarn-De Deelen landelijk gezien wordt als voorloper.

‘Lokale boeren zitten niet alleen in de gebiedscommissie, ze zitten in alle werkgroepen. Dat is superbelangrijk, want zij kennen als geen ander het gebied en leggen vaak de vinger op de zere plek’, ervaart Büller. ‘We hebben bijvoorbeeld laten berekenen wat peilverhoging boeren aan inkomensverlies op zou leveren. Dat kan neerkomen op 30.000 tot zelfs 70.000 euro per bedrijf. En daar komt vermogensverlies door waardedaling van de grond nog bij. Voor een gezinsbedrijf is dat natuurlijk funest. Deze berekening heeft de provincie duidelijk gemaakt dat de gelijk flankerend beleid ontwikkeld moet worden om het verlies aan inkomen en vermogen te compenseren. En dat ruil- en compensatiegrond nodig is. Dat vraagt om een flink budget.’

Ambitie overwint frustratie

Meerdere keren werd het gebiedsproces verstoord door invloeden van buitenaf. Zo zorgde de onrust over het nationale stikstofbeleid en de stikstofkaart van minister Van der Wal voor de nodige frustratie en emotionele vergaderingen. En door het verlies

L Lenneke Büller, projectleider: **‘In iedere werkgroep zitten boeren aan tafel. Zij leggen vaak de vinger op de zere plek’**

van de derogatie heeft grond om te extensiveren voor melkveehouders meer waarde gekregen. ‘Ook ik heb echt wel eens momenten dat de moed me in de schoenen zinkt’, bekent Büller. ‘Maar we hebben hier met elkaar een ambitie. We willen dit gebied klaar maken voor de toekomst. Door dat naar elkaar uit te blijven spreken hebben we toch steeds de draad weer op kunnen pakken.’

In de loop van het gebiedsproces zijn keukentafelgesprekken gevoerd met alle individuele agrarische ondernemers in het gebied. ‘Wij hebben daardoor precies in beeld wie wil stoppen, verplaatsen, groeien, extensiveren of het bedrijf op een andere manier wil ontwikkelen. Deze kennis is de basis om concrete stappen te kunnen zetten’, vertelt de projectleider. ‘Maar om snel in te kunnen spelen op ontwikkelingen – een boer die stopt bijvoorbeeld – zijn ook geld en bevoegdheden nodig om grond aan te kunnen kopen. Ook dit probleem hebben we geagendeerd. Samen met de provincie hebben we bij het Rijk inmiddels 38,5 miljoen binnengehaald.’

Gereedchapskist nog niet gevuld

Naast hulp van de provinciale overheid is ook hulp van de landelijke overheid nodig om gebiedsprocessen in het Friese veenweidegebied concreet op gang te krijgen. ‘Wij hebben instrumenten nodig om echt aan het werk te kunnen gaan. Maar onze gereedchapskist is nog onvoldoende gevuld’, stelt Büller. ‘Een goede stoppersregeling is essentieel, maar er zal ook een oplossing moeten komen voor boeren die willen verplaatsen naar een ander gebied. Grond is bijna overal duurder dan hier, dus ondernemers

moeten worden geholpen om een verplaatsing mogelijk te maken, zonder dat er sprake is van staatssteun’, zo somt ze enkele knelpunten op. ‘Daarbij zal door vernatting een deel van dit gebied enkel nog geschikt zijn voor een combinatie van extensieve vleesveehouderij en natuurbeheer. Boeren die zo willen boeren, zullen ondersteund moeten worden om dit financieel haalbaar te maken’, stipt Büller een ander knelpunt aan dat om een oplossing vraagt. De projectleider van het gebiedsproces Aldeboarn-De Deelen heeft de nationale overheid ook gevraagd om na te denken over een voorkeursregeling voor de aankoop van grond. ‘Met het verlies van de derogatie wordt relatief goedkope veenweidegrond aantrekkelijker als mestplaatsingsruimte voor boeren van buiten het gebied’, verklaart ze. ‘Voor het gebiedsproces is dat natuurlijk minder gewenst. Wij willen vrijkomende grond kunnen inzetten om de bedrijven in dit gebied te compenseren.’

Wiel aan het uitvinden

In de ruim zes jaar dat het gebiedsproces in Aldeboarn-De Deelen nu loopt, zijn belangrijke stappen gezet. Er is zestig hectare grond aangekocht, met meerdere bedrijven loopt een gesprek en het eerste bedrijf wordt binnenkort verplaatst.

‘Je hebt tijd nodig om vertrouwen te winnen van alle betrokken partijen’, stelt Büller vast. ‘Maar dat wil niet zeggen dat processen in andere gebieden net zo veel tijd zullen vragen als hier’, benadrukt ze. ‘Wij leren hier lessen, en agenderen en ontwikkelen dingen waar processen in andere gebieden op voort kunnen bouwen.’